

INLEIDING: GELOOF EN REDE

Op het gebied van het spirituele leven, in zijn vele variëteiten en verschijningsvormen, heeft het geloof en niet de rede het eeuwenlang bij uitstek voor het zeggen gehad. Allerlei religieuze predikers hebben hun eigen regels en methoden uitgevaardigd met het oog op gemoedsrust en verlossing. Ongetwijfeld hebben de godsdienstige instituties een machtige rol gespeeld in het verbreden van de spirituele horizon van de mensheid. Tegelijkertijd zijn de verschillende religieuze voorschriften aanleiding geweest tot heftige partijzucht. In plaats van te fungeren als een bron van spiritueel inzicht hebben de verschillende geloofsrichtingen veel te vaak geleid tot bloedvergieten en ellende. Dikwijls is gebleken dat de religieuze overtuiging die geen rekening houdt met de rationele vermogens, een hindernis is voor wetenschappelijke en economische vooruitgang en uiteindelijk voor de spirituele staat van de mensheid.

In dit boek stellen wij dat de gaven van een spiritueel bestaan ook kunnen worden verkregen via de weg van de rede, een andere en meer universele route dan die van de cultureel bepaalde kenmerken van de religieuze overtuiging. Ondanks het toeval van de geboorte (ras, etniciteit, culturele achtergrond) delen mannen en vrouwen uitein-

delijk een gemeenschappelijk essentie in de vorm van hun rationele vermogen. Het is vooral deze kwaliteit die onze universele essentie als mens uitmaakt en het is diezelfde gave die ons de kans geeft op spiritueel inzicht. Dit zijn grotendeels de stellingen die worden ontleend aan de grote wijzen en filosofen uit het oude Griekenland. Intellectuelen als Plato, Aristoteles, Epicurus en Epictetus voorzagen in hun eigen vormen van spiritueel inzicht zonder de tweedracht en onberekenbaarheden van de religieuze devotie. Plato probeerde bijvoorbeeld aan te tonen dat de zelfvervulling van de mens vraagt om een leven van bezinning en dat deugdzaamheid op een of andere wijze altijd wordt beloond. Epictetus en de Stoïcijnen spraken over *apatheia* (overstoortbaarheid) en *adiaphora* (neutraliteit), de ideale geestestoestand van werkelijk wijze mensen, personen die stelselmatig de vele smarten die het leven op hun pad brengt, niet al te serieus namen. ‘Slechts positieve ervaringen mogen dit bolwerk betreden. De rest wordt de toegang ontzegd door de machtigste van alle poortwachters: de rede.’ Aristoteles vertelt ons ware vriendschappen aan te gaan die worden gevoed en behoed in relaties, vol van vertrouwen en kameraadschap. Epicurus maant ons om onszelf oppervlakkige en vluchtige genoegens te ontzeggen. Houd het leven eenvoudig. Zoek rustgevende genoegens die bijdragen aan de gemoedsrust. Ware vreugde is gedisciplineerd en beheerst. Pythagoras zegt ons dat we verantwoordelijke wezens moeten zijn en onszelf, wanneer we ons hebben misdragen, eerlijk en kritisch moeten on-

derzoeken; hij zegt dat we verantwoordelijkheid moeten nemen voor onze eigen fouten en bereid moeten zijn de gevolgen ervan te accepteren. Aeschylus raadt ons aan geen welvarende dwazen te worden. Hesiodus zegt ons dat we anderen geen kwaad moeten berokkenen omdat dit uiteindelijk op onszelf terugslaat. Aesopus spreekt met ons over de beloning van de menselijke goedheid.

In de volgende hoofdstukken wordt de oude wijsheid van het spirituele leven via de rede in tien eenvoudige regels ondergebracht:

REGEL 1

Onderzoek het leven

REGEL 2

Maak je alleen zorgen over de dingen
die je zelf onder controle hebt

REGEL 3

Koester vriendschap

REGEL 4

Ervaar echt geluk

REGEL 5

Beheers jezelf

REGEL 6

Vermijd overdaad

REGEL 7

Wees een mens met
verantwoordelijkheidsgevoel

REGEL 8

Wees geen welvarende dwaas

REGEL 9

Berokken anderen geen kwaad

REGEL 10

Vriendelijkheid jegens anderen
wordt dikwijls beloond

ONDERZOEK HET LEVEN

*Het niet onderzochte leven is het
niet waard geleefd te worden.*

PLATO

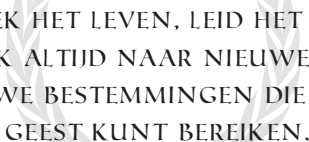

REGEL 1
ONDERZOEK
HET LEVEN

Toen men aan een 103-jarige man, die in het Griekse hoogland woonde, in de bergen van Messinia, vroeg wat zijn geheim was, was zijn antwoord tamelijk eenvoudig: 'Ik ben altijd bezig gebleven. Ik heb mijn leven geleid. Mijn haar is wit geworden, mijn handen en voeten zijn niet meer zo sterk als vroeger, maar ik kan nog steeds logisch nadenken. En zolang ik logisch nadenk, zolang ik mijn verstand gebruik, zijn mijn geest en mijn ziel in vrede. Ik kan de wereld om mij heen nog steeds onderzoeken, ervaren en eraan deelnemen, en dat maakt mij gelukkig. Ik kan onder de pijnboom nadenken over hoe ik betere manden kan maken. Het duurt nu langer – veel langer dan vroeger om ze stuk voor stuk te maken. Maar dat geeft niet. Ik vlecht ze niet meer om in mijn levensonderhoud te voorzien. Ik maak ze alleen om hun schoonheid, alleen vanwege de plezierige gedachte dat ze door jongemannen worden gebruikt op de wijngaard om druiven mee te dragen. Ik kan nog steeds over het leven nadenken in de koffiebar in het dorp, waar ik met mijn dorpsgenoten over plaatselijke, nationale en internationale problemen praat en nieuwe mensen tegenkom die de streek bezoeken. Ik onderzoek het leven in de dorpskerk waar ik opnieuw vragen stel over ons bestaan. Ik onderzoek het leven op de boerderij, waar ik nog altijd olijfbomen plant en verzorg, terwijl ik droom van de dag waarop de nieuwe generatie ze zal oogsten en takken zal afsnijden om de olympische overwinnaars mee te kronen, ik onderzoek het leven bij mijn haardvuur, ik ...' De oude man ging maar door. 'De dag waarop ik zal ophouden met mijn leven te onderzoeken zal ik dood zijn.' Dat was twee jaar later, precies drie maanden voor zijn 105e geboortedag.

De boodschap van deze oude man over het leven drukt de eerste regel van het spirituele leven via de rede helder en duidelijk uit:

ONDERZOEK HET LEVEN, LEID HET LEVEN MET
VUUR, ZOEK ALTIJD NAAR NIEUWE VREUGDEN
EN NIEUWE BESTEMMINGEN DIE JE MET JE
GEEST KUNT BEREIKEN.

Deze regel is niet nieuw. Hij geeft de gedachten weer van de oude Griekse filosofen en in het bijzonder van die van Plato via de stem van zijn held, Socrates. Het leven onderzoeken wil zeggen dat je het onderzoekt via de rede, het grootste geschenk van de natuur aan de mens. Het belang van de rede in het beleven en onderzoeken van het leven is duidelijk in elke levensfase – vanaf het jonge kind dat zich inspant om zijn nieuwe omgeving te onderzoeken tot aan de grootvader die dagelijks de koppen van de krant leest en beoordeelt. Door het rationele denken neemt de mens deel aan het leven. Mens-zijn betekent nadenken, evalueren, de wereld onderzoeken en nieuwe bronnen ontdekken voor materiële en spirituele genoegens.

Sommige mensen begrijpen volledig het belang van de rede voor het onderzoeken en deelnemen aan het leven. Zij aanvaarden nieuwe ideeën, verlangen naar nieuwe dingen en nieuwe relaties; zij ontdekken voortdurend nieuwe din-

gen die hun belangstelling wekken en weten te ontsnappen aan de vervelende routines. Zij leiden het leven met enthousiasme, pakken het krachtig aan en weten er elke druppel opwinding, voldoening en vreugde uit te halen. Sommigen ontdekken nieuwe professionele uitdagingen, bouwen nieuwe bruggen of nieuwe wolkenkrabbers, ontwikkelen nieuwe medicijnen of nieuwe computerapparatuur. Weer anderen vinden nieuwe hobby's, beklimmen bergtoppen of onderzoeken de bodem van de zee of de diepte van het oerwoud. Een derde groep houdt zich bezig met de ziektes van de mensheid, de zieken, de armen, de minder bedeelden, en verzamelt fondsen, voedsel en medicijnen om hen te steunen en te genezen.

Een leven dat op de juiste manier wordt onderzocht, beschermt een mens tegen een leven als toeschouwer. Het verleent hem alle mogelijkheden die iedere zonsopgang hem geeft en dit gaat zelfs op voor diegene die niet meer zo jong is. Mensen die ondanks hun wellicht hoge leeftijd het leven volledig blijven onderzoeken zullen steeds weer ontdekken dat hen, ongeacht hun leeftijd, iedere dag iets nieuws te wachten staat – een nieuwe plek om naartoe te reizen, een nieuw boek om te lezen, nieuwe mensen om te ontmoeten. Zo'n instelling is de sleutel tot het vrijkomen van de mogelijkheden van de ratio. De mens die met een kinderlijke verwondering in het leven staat is er het beste op voorbereid de beperkingen van de tijd te weerstaan. Hij is 'levendiger' en neemt op zestig- of zeventigjarige leeftijd volledig deel aan het leven dan de gemiddelde tiener.